

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Hoe maakbaar is het Nederlands?

Weerman, F.P.

Publication date

2003

Document Version

Final published version

Published in

Nederlandse Taalkunde

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Weerman, F. P. (2003). Hoe maakbaar is het Nederlands? *Nederlandse Taalkunde*, 6(4), 347-354.

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

In de hilarische roman *Rates of exchange* van Malcolm Bradbury bezoekt de taalkundige Dr. Petworth de Oost-Europese stad Slaka, waar hij zijn favoriete voordracht hoopt te houden, getiteld 'The English Language as a Medium of International Communication'. In Slaka heeft men echter wel wat anders aan het hoofd dan de status van het Engels. Het regime wankelt, met vergaande taalkundige gevolgen. Zo blijkt tijdens Petworths verblijf tot tweemaal toe het flexiesysteem van de ene op de andere dag drastisch te zijn gewijzigd. Bij het ontbijt blijkt de krant *P'rtyii Pupullatii* veranderd in de *P'rtyuu Pupulatuu*. De ober adviseert zonder blikken of blozen *pomu*, waar hij het gisteren nog had over *pomi*. De taal is onder het communistische bewind in Slaka al even maakbaar als de samenleving.

De vraag 'hoe weerbaar is het Nederlands?' – of, zoals Norbert Corver deze vraag met veel gevoel voor de tijdgeest herformuleert: 'hoe *leefbaar* is het Nederlands?' – gaat vaak gepaard met de gedachte dat als het antwoord negatief is een aantal stevige maatregelen kunnen worden genomen om het tij alsnog te keren. De lezers die de moeite nemen om in ingezonden stukken in kranten en bladen als *Onze Taal* hun zorgen en boosheid onder woorden te brengen over al wat het Nederlands bedreigt, veronderstellen impliciet of expliciet dat wij ons teweer kunnen stellen tegen deze gevaren. De taalergernissen in *Onze Taal* gaan dan ook vergezeld van de oproep "Genootschap, doe er wat aan!" (jaargang 72, 2/3, p. 50).

Met Leefbaar Nederland is het niet anders. Ik heb althans altijd verondersteld dat de 'leefbaren' dit predikaat gebruiken omdat Hilversum, Utrecht, Rotterdam, ... Nederland nu niet, maar na uitvoering van hun programma wel 'leefbaar' zullen zijn. Kan behalve Nederland ook het Nederlands leefbaar worden *gemaakt*?

In de meeste artikelen in dit nummer komt deze vraag niet aan de orde domweg omdat de auteurs verdedigen dat er geen redenen tot zorg zijn. Norbert Corver betoogt dat het Nederlands zowel van 'binnen' als van 'buiten' levend en leefbaar is. Arie Verhagen laat zien dat het Nederlands 'zijn eigen weg gaat' – en hij bedoelt duidelijk niet dat die weg voert naar de afgrond. Volgens Theo Janssen is er niets mis met het Nederlands, hooguit met de doorstroom van kennis erover. En Anneke Neijt lijkt mij evenmin ernstig bezorgd, op de kwestie van het besse(n)sap na dan. Als het al goed gaat met het Nederlands hoeven we ons ook niet te buigen over de vraag of we het Nederlands wel *kunnen* verbeteren.

In twee bijdragen komen opvattingen over maakbaarheid trouwens wel om de hoek kijken. Zo verwacht Theo Janssen dat als wij erin slagen de resultaten van taalkundig onderzoek toegankelijk te maken in het onderwijs, dit er uiteindelijk toe zal leiden dat leerlingen tegenover het Nederlands een positieve, zelfbewuste houding ontwikkelen – en dat is volgens Janssen de basis voor een weerbaar en vitaal Nederlands. Anneke Neijt ver-

* Adres: Nederlandse taalkunde, Universiteit van Amsterdam, Spuistraat 134, 1012 VB Amsterdam. E-mail: weerman@uva.nl.

onderstelt dat een goede spellingsregeling het gebruik van het Nederlands bevordert. Die spellingsregeling is maakbaar. Althans, tot op zekere hoogte, want Neijt haalt Jet Wester aan, die er nu juist voor pleit dat de spelling het wezen van de taal dient te volgen, en dat eigen wezen is bij uitstek niet maakbaar.

Sinds de totstandkoming van de andere bijdragen aan dit nummer zijn we twee verkiezingen, een oorlog en flink wat werklozen verder. Het zetelaantal van de 'leefbaren' en aanverwanten is even snel gestegen als gedaald. Misschien ligt het daaraan dat ik terugkijkend nu vooral aandacht wil vragen voor de vraag van de maakbaarheid. Want hoewel er veel sympathie zit in de opvattingen van Janssen en Neijt, ik ben geneigd sceptischer te zijn over de maakbaarheid van het Nederlands. Hoe belangwekkend ik de resultaten van de door Janssen begeleide dissertaties ook acht en hoe zinnig ik het ook vind dat leerlingen in het voortgezet onderwijs kennis maken met de wetenschap, zullen leerlingen daardoor ook werkelijk 'met gezonde zelfbewustheid hun taal als vanzelfsprekend koesteren' (p. 312)? En ik aarzel ook bij Neijts redenering. Het geeft toch te denken dat uitgerekend een zeer succesvolle taal als het Engels een hopeloze spelling heeft.

Stel eens dat het Nederlands toch minder weerbaar en leefbaar is dan de hoogleraren Nederlandse taalkunde menen, en wel degelijk wordt bedreigd. Dit standpunt is, zoals reeds vermeld, populair bij schrijvers van ingezonden stukken, die zich kennelijk in het geheel niet door taalkundigen hebben laten overtuigen (op zichzelf al iets om over na te denken). Trouwens, tijdens de discussie op 21 juni 2002 bleek ook een gedeelte van het taalkundige publiek minder optimistisch over de toekomst van het Nederlands. René Appel heeft inmiddels op verschillende plaatsen ook in geschifte zijn zorgen kenbaar gemaakt over het oprukkende Engels, dat via het tweetalige vwo, en straks ongetwijfeld ook via de door Appel voorspelde tweetalige crèche, terrein wint ten koste van het Nederlands (Appel 2002a, 2002b). In de inleiding van haar bijdrage spreekt overigens ook Neijt over de Engelse dreiging. Er is dus toch wel enige reden om ons te bezinnen op de maakbaarheid van het Nederlands. Als het Nederlands wordt bedreigd, kunnen we ons dan verweren?

● De (on-)maakbaarheid van de binnentaal

Bij de beantwoording van de vraag hoe maakbaar het Nederlands is, lijkt het zinnig om, net zoals in het betoog van Norbert Corver, een onderscheid te maken tussen de 'binnentaal' en de 'buitentaal'. Hoe maakbaar is het Nederlandse taalsysteem? Op het eerste gezicht lijken taalkundigen er wel van overtuigd te zijn dat de binnentaal niet naar de hand is te zetten. Ten dele is dat triviaal: een natuurlijke taal wordt geen onnatuurlijke taal zolang deze door mensen geleerd en gesproken wordt. Alle varianten van het Nederlands voldoen aan wat men houdt voor universalia. Maar ook binnen de ruimte die universalia bieden, lijkt maakbaarheid uitgesloten. Taalveranderingsonderzoek maakt dat uitentreuren duidelijk. Van alle tijden zijn de klachten over taalverandering, die men houdt voor taalverloedering, maar die onverbidde zijn (haar!) (eigen) weg gaat.

Alle correcties van docenten hebben niet kunnen weerhouden dat voor veel Nederlanders het relatieve *dat* het loodje heeft gelegd: 'het verhaal *dat* ik heb verteld' wordt 'het verhaal *wat* ik heb verteld'. Het overkomt me regelmatig dat ik verbaasde studenten

Nederlands uitleg dat het relatieve *dat* door sommigen als norm wordt beschouwd. De werkelijkheid is hier al verder dan de ANS van 1997 noteert: 'In informele taal kan *wat* naar elk HET-antecedent verwijzen.[...] In geschreven taal verschijnt het relatieve *wat* [...] bijna nooit' (Haeseryn et al. 1997: 339).

En er zijn natuurlijk veel krassere voorbeelden. Neem de opkomst van *hun* als subject. Kan bij de verandering in de relatieve woorden nog beweerd worden dat het verschil niet zo opvalt, het gebruik van *hun* als subject geldt als stigma. Dat blijkt bijvoorbeeld uit de eerste regels van het bekende sonnet van Jan Kal:

Hun zeggen Johan Cruyff wordt vijftig jaar
Dus in principe is dat een gegeven

Het is mede aan het stigma *hun* te danken dat de lezer het eerste deel van het gedicht beschouwt als woorden van de 'maestro' zelf. Gebruik van *hun* als subject valt op, wordt sterk afgekeurd, maar verbreidt zich niettemin tegen de normklippen op (vgl. Van Hout 1996). Taalkundigen gebruiken hiervoor de nogal curieuze notie *change from below*. Als deze notie al iets duidelijk maakt, dan toch wel dat taal, *in casu* het Nederlands, niet maakbaar is.

Nu bestaat er naast de *change from below* ook zoiets als een *change from above*. En soms suggereren beschrijvingen van veranderingen in het Nederlands door taalkundigen dat deze veranderingen doelbewust en met succes gestuurd kunnen worden. Een beetje neerlandicus weet bijvoorbeeld te melden dat de 17^e eeuw gekenmerkt wordt door de verheerlijking, de zuivering en de opbouw van het Nederlands. Het proces van standaardisatie associeert men met namen als Simon Stevin, Hooft, Vondel, met verschillende grammatici, en niet te vergeten met degenen die betrokken waren bij de totstandkoming van de Statenvertaling. Zij bouwden het Nederlands op, zo kunnen we lezen in de geschiedenisboeken (vgl. bijvoorbeeld Van der Wal en Van Bree 1992, Van den Toorn, Pijnenburg, Van Leuvensteijn en Van der Horst 1997). De lezer kan soms de indruk krijgen dat er in dit proces van de standaardisatie echt wat te kiezen viel. Alsof er met hier en daar wat andere beslissingen van onze voorvaders een andere standaardtaal uitgerold was, die bijvoorbeeld wat oostelijker van smaak zou zijn.

Dat is echter een misverstand. De standaardtaal is ons overkomen. Dat inderdaad de opvatting leefde dan men een taal kon opbouwen, is wel duidelijk. Dat er echter daadwerkelijk gestuurd is, is zeer discutabel. Ten eerste is het proces van standaardisatie zo complex, met zoveel verschillende actoren, dat het lastig is te bepalen, om niet te zeggen onmogelijk, wie nu op welk moment de beslissende stap heeft gezet. Laat staan dat deze actoren dat toentertijd zelf konden overzien. Het ene nieuwe woord van Simon Stevin bereikte dan ook de standaardtaal wel (bijvoorbeeld *driehoek*, *middellijn*, *kegel*), het andere niet (bijvoorbeeld *naelde*, *seul*, *vergaderen*, voor respectievelijk *piramide*, *cilinder* en *optellen*).

In deze gevallen gaat het bovendien niet over het taalsysteem, maar over de woordenschat. Taalgebruikers kunnen nieuwe woorden creëren en soms nemen andere taalgebruikers die nog over ook, al is die verspreiding niet makkelijk te beheersen. Het bewust manipuleren van het taalsysteem is wel even wat anders. Natuurlijk, op schrift valt er nog wel wat te bereiken. Aan de hand van werken van Vondel en Hooft, bijvoorbeeld, kan gedemonstreerd worden dat zij bewust hebben ingegrepen in het door hen gehanteerde

taalsysteem. Met de gesproken taal zal dat niet veel te maken hebben gehad. Van Hoofst taal resteren enkele eeuwen later wel enkele woorden en uitdrukkingen, maar het door hem gepropageerde verschil tussen bijvoorbeeld *hem* (4^e naamval) en *hum* (3^e naamval) heeft zelfs nog minder effect gehad dan het aan Christaen van Heule toegeschreven onderscheid tussen *hen* en *hun*. En ook dit onderscheid heeft alleen enige status kunnen krijgen in de schrijftaal onder dreiging van de liniaal van de schoolmeester. Wie ingrijpt in het taalsysteem, doet dat op straffe van onbegrijpelijkheid. Hoofst *Nederlandsche Historiën* is wat dat betreft een aardig voorbeeld. Prachtig natuurlijk, maar niet te lezen. De ironie wil dat het taalsysteem van onze grote taalbouwers uit de 17^e eeuw voor moderne lezers aanzienlijk minder toegankelijk is dan dat van de auteurs van een eeuw ervoor.

Soms lijkt het of de aanbevelingen en keuzes uit de 17^e eeuw effect hebben gehad. Zo heeft het Standaardnederlands bijvoorbeeld geen tweeledige ontkenning ('hi *en* leest *geen* Hoofst') en gebruiken we geen pronomen *du*. Precies zoals dat was vastgesteld voor de Statenvertaling. Te verdedigen valt echter dat in deze gevallen het pleit al beslecht was voor de Statenvertaling er was en de verandering ook zou zijn doorgezet zonder de openlijke keuze voor de nieuwe variant. *Go with the flow* heet dat in moderne managerstaal. Daar waar de adviezen dan ook tegen de taalstroom inroeien komt er niets van terecht. Zo wordt in de Statenvertaling bijvoorbeeld gekozen voor de uitgang *-e* bij de eerste persoon. En alle pogingen om het naamvalstelsel te redden hebben geen effect gesorteerd in de gesproken taal, hooguit heeft het geleid tot uitstel van executie in de schrijftaal.

Vaak wordt in dit verband de opkomst van het reflexieve pronomen *zich* genoemd, dat dankzij de Statenvertaling een plek in de standaardtaal zou hebben gekregen. Deze opvatting wordt evenwel uitvoerig en mijns inziens adequaat bestreden door Jennifer Boyce Hendriks (1998). Zij verdedigt een andere opvatting. Het reflexieve pronomen *zich* moet volgens haar in de standaardtaal terecht zijn gekomen onder invloed van de enorme aantallen Duitse immigranten in de 16^e en 17^e eeuw, die weliswaar 'Nederlands' leerden, maar daarbij 'Duitse' sporen achterlieten. In de terminologie die ik hierboven gebruikte zou de opkomst van *zich* dus bij uitstek een *change from below* zijn. Het tegendeel van maakbaarheid.

Het is een kenmerk van het type taalcontact waarbij immigranten de taal van hun nieuwe land leren dat nu juist systematische elementen (en daartoe behoren ook pronomen) uit de brontaal kunnen doorsijpelen in de doeltaal. De leerder kan de inhoudswoorden van de doeltaal makkelijk oppikken, maar kan maar moeilijk los komen van het taalsysteem van zijn moedertaal. Thomason en Kaufman (1988) spreken in dit geval over *interference through shift*, Van Coetsem (1988) over 'brontaalagentiviteit'. Het andere type taalcontact kenmerkt zich doordat de doeltaal elementen oppikt uit een brontaal. Bij dat andere type taalcontact (Thomason en Kaufman: *borrowing*, Van Coetsem: *doeltaalagentiviteit*) spelen nu juist inhoudswoorden een prominente rol. Men denke aan de talloze leenwoorden die wij overnamen uit andere talen – en tegenwoordig lenen we vooral van het Engels. Ook hier staat de woordenschat tegenover het taalsysteem, en ook hier heeft dat te maken met de maakbaarheid. Kunnen we als taalgebruikers bij de woordenschat nog enigszins de indruk hebben dat wij de woorden voor het kiezen hebben, het taalsysteem overkomt ons.

Zoals gezegd, ik heb de indruk dat taalkundigen het hier redelijk over eens zijn. Ressteert de vraag waarom zij er maar niet in slagen om al diegenen die in ingezonden stuk-

ken klagen over de verloedering van het Nederlands te overtuigen dat taalverandering de gewoonste zaak van de wereld is en niet beheerst kan worden. Sterker, degenen die zich op dit standpunt stellen gelden als verdacht: ja, jullie taalkundigen vinden alles goed; daar heb je dus niks aan. Zowel de klager als de taalkundige raken verstrikt in het verschil tussen de maakbare norm en onmaakbare natuur.

- **De (on-)maakbaarheid van de buitentaal**

Voor de bezorgde lezer van *Onze Taal* valt het niet mee. Behalve dat het Nederlands verloedert, wordt het namelijk ook steeds minder gesproken. Je zou zeggen dat het laatste maar goed is in het licht van het eerste, maar deze tegenwerping maakt doorgaans geen indruk. De opvatting dat het Nederlands terrein verliest, wordt trouwens niet alleen door leken gehuldigd. Het zijn niet de in Nederland gesproken minderheidstalen van allochtonen die beschouwd worden als een serieuze concurrent, noch de naar erkenning hunkerende dialecten. Er is maar één serieuze partij, en dat is uiteraard het Engels.

En de feiten lijken inderdaad voor zich te spreken. Een kleine greep. Op Nederlandse universiteiten wordt in toenemende mate Engels gesproken en geschreven. In het onderzoek is deze trend al jaren gaande. Maar ook het onderwijs verengelst onmiskenbaar. De introductie van de zgn. bama-structuur zal ertoe leiden dat een substantieel deel van de masteropleidingen in het Engels zal worden aangeboden. In het voortgezet onderwijs blijkt 'tweetaligheid' al enige tijd een goed middel in de slag om nieuwe (witte) leerlingen. Waarbij de tweede taal natuurlijk het Engels is (keuze van een vwo-school voor het Turks of het Marokkaans-Arabisch als tweede instructietaal zou vermoedelijk tot nationale commotie en zeer spoedige sluiting leiden). In het voorjaar van 2003 wordt bekend dat dertien Rotterdamse openbare basisscholen dit voorbeeld gaan volgen. De werkelijkheid tart elke verbeelding, dus vermoedelijk bestaat Appels Engels-Nederlandse crèche al. Het bedrijfsleven idem dito: De Nederlandse topman van Ahold of KLM maakt het nieuwe debacle wereldkundig in het Engels. Op Schiphol is de bewegwijzering uitsluitend in het Engels, en wie in Amsterdam boodschappen doet of uitgaat, zal door personeel regelmatig in het Engels worden aangesproken en soms bemerken dat men ook geen Nederlands spreekt, et cetera, et cetera.

Over de vraag of deze domeinbeperingen wel of niet moeten worden beschouwd als bedreigend voor het voortbestaan van het Nederlands verschillen de meningen, ook onder taalkundigen. Sommigen wijzen erop hoe volstrekt normaal meertaligheid is: meer dan de helft van de wereldbevolking gebruikt in het dagelijks leven twee of meer talen. Bovendien zijn de hierboven genoemde verschijnselen toch betrekkelijk marginaal. Stroop (2002) meldt dat het aantal Nederlands sprekenden toeneemt en dat het Nederlands nog steeds nieuwe domeinen bereikt (bijvoorbeeld: de GSM, de chatbox, de moskee!): '[A]n de stam van het Nederlands ontstaan nieuwe loten en niet zulke kleine ook' (p.10). De Bot en Weltens (1997) laten zien dat, anders dan vaak wordt verondersteld, Nederlanders in het geheel niet negatief staan tegenover hun moedertaal. Anderen daarentegen, zoals bijvoorbeeld Appel (2002b), zijn somberder en voorzien een ontwikkeling waarin het Nederlands alleen nog gebruikt wordt in huis-tuin-en-keuken-situaties, verengelst en vervolgens zou kunnen verdwijnen.

Recent (februari 2003) heeft ook de commissie 'Nederlands als wetenschapstaal' van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, onder voorzitterschap van de hoogleraar Frijhoff, zich in dit debat gemengd. De commissie probeert zichtbaar te maken dat het Engels sinds de tweede wereldoorlog als wetenschapstaal in Nederland enorm terrein heeft gewonnen. Ze pleit ervoor dat wetenschappers zich 'weer tweetalig gaan ontwikkelen' (p.29), dat wil zeggen: '[e]r moet even goed aandacht besteed worden aan de ontwikkeling van het Nederlands als wetenschapstaal, als aan de ontwikkeling van het wetenschappelijk Engels' (idem). Eén reden die de commissie hiervoor aanvoert is de band met de samenleving, waar nu eenmaal Nederlands de voertaal is (de commissie is hier kennelijk optimistischer dan Appel). Een andere reden verdient het om voluit geciteerd te worden: 'Indien wetenschappers niet meer publiceren in de landstaal, dan zal dat een verarming van die taal tot gevolg hebben' (p.30). Hoewel dit natuurlijk een opsteker is voor een blad als *Nederlandse Taalkunde*, is dit, vrees ik, toch wel wat teveel eer. Dat wetenschappers bijdragen leveren aan 'terminologie' (p.31) klopt natuurlijk wel. Soms speelt men voor Simon Stevin, vaker evenwel neemt men de Angelsaksische term over. Dat uitgerekend wetenschappers zorgen voor zulke gewaardeerde 'stilistische differentiatie' (p.31) is mij nog nooit overgefallen.

Belangrijker is hier evenwel de vraag *hoe* de commissie wil bereiken dat het Nederlands als wetenschapstaal meer status krijgt – de vraag naar de maakbaarheid dus. De commissie lijkt zich te realiseren dat een moreel appel op wetenschappers ('als u niet in het Nederlands publiceert gaat uw moedertaal naar de knoppen') weinig indruk zal maken en stelt voor dat de huidige bibliometrie zodanig wordt veranderd dat Nederlandstalige publicaties zwaarder kunnen meetellen in onderzoeksevaluaties. Wie nu in het Nederlands publiceert is een dief van zijn eigen portemonnee, zo is de redenering die men regelmatig kan horen, omdat in dezelfde tijd ook een Engelstalige publicatie kan worden voorbereid die wel, of in ieder geval serieuzer, wordt gewaardeerd in de onderzoeksoutput. Niet ten onrechte meent de commissie dat wie wil dat het Nederlands wordt gebruikt door wetenschappers, moet zorgen dat ze er wat aan verdienen.

Zo bezien is in dit voorbeeld het gebruik van het Nederlands maakbaar, op voorwaarde dat de waardering voor het gebruik maakbaar is. Dat laatste is echter niet zo heel eenvoudig, omdat 'verdienen' en 'waardering' betrekking kunnen hebben op tamelijk abstracte 'inkomsten'. In protocollen voor visitaties en onderzoeksbeoordelingen kan van alles worden afgesproken, maar waardering ontleent een wetenschapper natuurlijk slechts ten dele hieraan. Naarmate de wat abstractere waardering meer gebaseerd is op internationale activiteiten en prestaties, heeft het Nederlands het nakijken. Kan men daarom in dit kleine voorbeeld al twijfelen over de maakbaarheid van de buitentaal, deze neemt toe naarmate we met veel complexere situaties te maken hebben, waarin waardering niet of nauwelijks beïnvloed kan worden. Want wat geldt voor wetenschappers, geldt voor alle taalgebruikers: je gebruikt een taal als je er wat mee kan verdienen, waarbij 'verdienen', dat zal inmiddels duidelijk zijn, niet al te letterlijk moet worden genomen.

De inperking dan wel uitbreiding van het gebruik van een taal is vooral een onderwerp in de studie van minderheidstalen. Als er iets opvalt in deze literatuur, men zie bijv. Paulston (1994), is het wel dat maakbaarheid niet aan de orde is. Alle inspanningen ten spijt lijken het Iers en het Fries niet uit de marge te kunnen komen. Anderzijds heeft de russificatie ten tijde van de Sovjetunie niet tot gevolg gehad dat talen in de deelrepublie-

ken ten onder zijn gegaan. En hoezeer Franco ook het Catalaans heeft proberen uit te roeien, het leeft volop. Aan de andere kant van de Spaans-Franse grens heeft evenwel het Frans het aan het Catalaans verwante Occitaans nagenoeg geheel verdreven. Sociale, culturele en economische ‘inkomsten’ bepalen of iemand een taal gebruikt op een manier die taalkundigen slechts met moeite kunnen begrijpen. En als de mix van deze factoren al wordt begrepen, moeten we toch erkennen dat deze zich bij uitstek moeilijk, of eigenlijk: niet, laten regisseren. Zelfs een geval als het Hebreeuws is, zo meent Paulston (1994:8), geen tegenvoorbeeld: ‘Everyone’s favorite case study of language planning, the revival of Hebrew, seems just to have happened without any formal planning’.

- **Slot: en wat dan nog?**

We mogen dus wel concluderen dat Verhagens stelling dat het Nederlands zijn eigen weg gaat ook waar is in een betekenis die hij niet besprak: de weg van het Nederlands is niet of nauwelijks door ons te beïnvloeden, of het nu gaat om de binnentaal of de buitentaal. Hoewel er op dit moment volgens de meeste deskundigen geen reden is om somber te zijn over de toekomst van het Nederlands, hebben we weinig middelen om ons te verzetten als het toch een andere kant op zou gaan.

Hoe zinloos dat ook is, natuurlijk kan men zich zorgen maken over zaken waarop men geen invloed heeft. Daarom tot slot toch nog even deze vraag: hoe erg zou het eigenlijk zijn als het Nederlands onverwacht en onverhoopt toch verdween? Verdwijnt de korenwolf of raakt een monumentale kathedraal onherstelbaar beschadigd? Beide metaforen worden gebruikt door Appel (2002b) en ik aarzel of ze juist zijn.

Laten we wel zijn: als het al gebeurt, gebeurt het omdat de taalgebruikers er wat mee ‘verdienen’, dus zo hard zullen zij niet treuren. Het gevolg zal zijn dat enkele generaties later dat wat in het Nederlands op schrift is gesteld alleen nog maar door deskundigen kan worden gelezen. Maar is dat nu eigenlijk zo anders? Wie lezen er zonder tussenkomst van wetenschappers, vertalers en hertalers literatuur uit de negentiende eeuw?

En hoe erg is het voor de taalkunde? Volgens schattingen zal het aantal talen in de komende eeuw drastisch afnemen en sommigen menen dat dat negatieve consequenties heeft voor de mogelijkheden om de eigenschappen van menselijke taal te onderzoeken. Als deze redenering al klopt, kan het verdwijnen van een taal die nog niet beschreven is daarom betreurd worden. Het Nederlands is echter behoorlijk in kaart gebracht en er zijn talloze bronnen die nog nader geanalyseerd kunnen worden. Wat dat betreft kan het Nederlands rustig heengaan. Voor de Nederlandse taalkunde blijft er werk.

En verdwijnt er met al die Nederlandse woorden en uitdrukkingen niet cultuur en geschiedenis die wij steeds met ons meedragen? Voor de fijnproever is dat zeker het geval. Aan de andere kant, met het verdwijnen van het Nederlands verdwijnt niet ons vermogen om als vanzelf nieuwe woorden en uitdrukkingen te creëren. Ook binnen een andere taal zullen weer nieuwe taalvariëteiten ontstaan. Er worden van generatie op generatie eindeloos nieuwe kathedralen gebouwd.

● **Bibliografie**

- Appel, R. (2002a).** Het Nederlands: in de knel tussen lokaal en globaal? In: M. Mathijssen (red.), *Hartstocht in contrapunt*. Amsterdam: De Bezige Bij, 154-168.
- Appel, R. (2002b).** 'Kleine talen – grote belangen', *De Gids* 165, 34-58.
- Bot, K. de & B. Weltens (1997).** Multilingualism in the Netherlands? In: Th. Bongaerts & K. de Bot (red.), *Perspectives on foreign-language policy; studies in honour of Theo van Els*. Amsterdam: Benjamins, 143-156.
- Coetsem, F. van (1988).** *Loan Phonology and the Two Transfer Types in Language Contact*. Dordrecht: Foris Publications.
- Corver, N., dit nummer.** Hoe leefbaar is het Nederlands?, 285-300.
- Frijhoff, W. et al. (2003).** *Nederlands, tenzij ...; tweetaligheid in de geestes- en de gedrags- en maatschappijwetenschappen; rapport van de Commissie Nederlands als wetenschapstaal*. Amsterdam: Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen.
- Haeseryn, W., K. Romijn, G. Geerts, J. de Rooij, M. van den Toorn (1997).** *Algemene Nederlandse Spraakkunst*, Groningen: Martinus Nijhoff.
- Hendriks, J. Boyce (1998).** *Immigration and linguistic change: a socio-historical linguistic study of the effect of German and southern Dutch immigration on the development of the northern Dutch vernacular in 16th/17th century Holland*. Ph.D. dissertatie, University of Wisconsin.
- Hout, R. van (1996).** Waar kwamen *hun* onze taal binnen. In: R. van Hout en J. Kruijssen (red.), *Taalvariëties: toonzettingen en modulaties op een thema*. Dordrecht: Foris, 143-156.
- Janssen, T., dit nummer.** Inspirerend 'Nederlands'? Een pleidooi voor doorstroom van kennis over taal, 301-314.
- Neijt, A., dit nummer.** De Tao van taal, of: de spellingwet van 1995 en het geval besse(n)sap, 315-327.
- Paulston, C. B. (1994).** *Linguistic minorities in multilingual settings; implications for language policies*, Amsterdam: John Benjamins.
- Stroop, J. (2002).** Waar gaan we met het Nederlands naar toe? Lezing 17 december 2002, Universiteit van Amsterdam.
- Toorn, M. van den, W. Pijnenburg, J. van Leuvensteijn en J. van der Horst (red.) (1997).** *Geschiedenis van de Nederlandse taal*, Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Thomason, S. & T. Kaufman (1988).** *Language contact, creolization, and genetic linguistics*. Berkeley: University of California Press.
- Verhagen, A., dit nummer.** Hoe het Nederlands zich een eigen weg baant. Vergelijken- de en historische observaties vanuit een constructie-perspectief, 328-346.
- Wal, M. van der & C. van Bree (1992).** *Geschiedenis van het Nederlands*. Utrecht: Aula.